ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 121 ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Հինգշաբթի, 10 Յուլիսի 1903 Հինգշաբթի, 10 Յուլիսի, ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 121

Տարեկան 10 րուբ., վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը 3 բ. 50 կոպ., ամիսը՝ (Թիֆլիսում) 1 բ., հասով 5 կ.։ Բաժանորդ կն գրւում միմիայն խմբագրատանը՝ Դաւիդով.փողոց, № 5.

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis, Rédaction «Nor-Dar»

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւնները ընդունւում են ամեն լեզուներով Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., բեկլամների համար կրկապատիկ

Միքայէլ Ծովհաննիսեան, իւր եղբայրները, քոյրը և տարսները ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և բարեկամներին առաջիններին իրենց թանկագին մօր և վերջիններն իրենց սիրեցեալ սկեսրոջ՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

մահը։ Ամփիոքը շաբաթ, յուլիսի 12-ին, երեկոյեան ժամը 7½-ին։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ կիրակի, յուլիսի 13-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, սեպհական տնից (Հալաբար, Մոիսէևսկայա փող., Պակրովսկի զօրանոցի մօտ) դէպի Էջմիածնեցոց եկեղեցին և այնտեղից դէպի Խօջիվանքի գերեզմանատունը 3—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—

Առաջնորդ.—Ո՛ւմ մեղադրել։
Քրօնիկոն.—Լուրեր։
Մեզ գրում են. — Բանտից վիւղից, Նմիտաս վարդապետ և իւր գործը։
Մամուլի շուրջը
Թղթակցութիւններ.—Նամակ Թիւրքիայից.—Մուշ։
Քաղաքական.—Նոր պապի ընտրութեան առիթով։ Պապի թագումը։ Ֆրանսիայի մամուլը նախագահի ճանապարհորդութեան առիթով։ Ալէքսանդր թագաւորի կարողութիւնն ու պարքերը։
«Նոր-Դար»-ի հեռագրներ։
Բանասիրական—Ոսկեայ խումբ։
Տեղեկատու։
Յայտարարութիւններ։

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ

ԱՍԿԵԱՅ ԽԱՒՄԲ*)

(Ընդհատ յիշողութիւններ)

—

(Վ ե ր ջ)

Անցնենք քանի տարին բոլորած ժամանակի տեսութեան։

Այդ այն ժամանակն էր, երբ մեզանից ամեն մէկը մի որոշ զբաղմունքի տէր էր դառել, երբ մտել էր «սեփական» հաց վաստակելու գործունէութեան ասպարէզը, իւր քիչ թէ շատ անկախ անդամ հասարութեան։

Ես ծառայում էի գրադրի պաշտօնով տեղային ոստիկանատանը, ստանալով ամսական 25 րուբլի։ Մէկ երեսն էլ մեր ընկերներից նոյնպէս զբաղրութիւն էին անում այլ և այլ կառավարչական հաստատութիւններում, միւսի համար հայրը խանութ էր բաց արել, երրորդը գործակատար էր, չորրորդը կինեմատոգրաֆ։ Մի խօսքով իւրաքանչիւրս աշխոյժ էր մի պարապմունք գտնել, կամ նրա համար աշխոյժ էին, որ նրա ընտանիքը փոքր ի շատէ օժանդակութիւն ունենայ, աջակից գտնի։ Մեր հայրն ու մայրը իրաւացի ակնկալութիւն ունէին, մեզ վրայ կային անուրանալի, սրբազան պարտականութիւններ։

Որդիական պարտականութիւններ։

Որքան պարտաճանաչ գտնուեցինք մենք։

Եթէ առաջ անձնական կոպէկ չունենալով, ծխախոտի, խաղի և գինու փող զանազան պատրուակներով ծնողներից, գլխաւորապէս գիտակից հայեաց հեղուկի հետ հարց ու բարև լինելը, իսկ մէջ ընդ մէջ՝ ընդհարումներ մահուդեայ գաշտում։

Առաջ հասարակութեան կարծիքը տակաւին նշանակութիւն ունէր մեզ համար։ Եթէ մէկի խօսքը պանդխից մած պանդխից դուրս էր գալիս, միւսինը խոր նստում էր թմբկաթաղանթի վրայ և, կասես յուշարար, միշտ պատուիրան էր հրաւիրում։ Հիմայ «սոսկայ խումբը» դրականապէս կորցրել էր իւր լսելիքը մարդկանց առելիքների դէմ, արհամարհելով և արգահատելով նրանց։

—Աշխ,—ապլոմբով արտասանում էր մեզանից մէկն ու մէկը,—ուրիշների առածին ինչ շատ մարիկ տամ, իմ գլուխս չկամ, ինչ է։ Մարդ իւր խելքով թող կառավարուի։ Թէ չէ ամեն մէկը նոր բան է ասում։ Իմ արածները սրբատուվս են—բառական է։ Ինձանից պատասխան ուղողը ով է։

Եւ իրաւունք էր համարում գատարել սրտի ուզածը։

Ոչ մի սուրբ բան չկար այլևս մեզ համար։ Կռնծել, գաւաճանել, խարդախել, ուրանալ—ահա մեր առօրեայ նիստուկացի կոլորիտը։ Բամբասել մէկ մէկու, հայոյել, սուր խաղացնել—ահա զոյներին խառնիխուն տուող յատկանիշները։ Գրել անատորագիր նամակներ, անատորագիր զրպարտութիւն, յուզել անմեղ սրտեր, պղտորել խաղաղ ափերն,—որքան ճկունացել էր մեր խելքը։

Սուրբ բան չկար։ Հայր, մայր, քոյր, եղբայր, բարեկամ—լոկ հնչիւններ։ Ծիրացած ծնողներս մեր մի հատիկ կոպէկին ակնապիշ էին մնացել, բայց այդ ողորմելի կոպէկը թեթևամտութեամբ ո՛պիսէ որտեղ էր վատնում. քանիցս անգամ ընտանեկան ամենաան հրաժեշտ կարիքը մնում էր անկատար, մինչդեռ նրան հասնելու բոլոր միջոցները ձեռքի տակ կային։ Այդ թողնենք։ Չէ որ նրանց բարի անունը, պատիւը, համբաւը անպատուում, կեղտոտում գցում էինք։ Չէ որ նրանք հառաչում էին, տենչում, անընդում՝ մեզ կատարեալ, չնորհուն, մարդավարի տեսնել։ Չէ որ օրդինների բարեհաւատութիւնը, նրանց շուքը, վարք ու բարքի ողջախոհութիւնը ծնողների պարծանքն են։

Մի կոպէկ մեղանից չէր հասնում տուն. մի աջակցութիւն չկար մեր ընտանիքին։ Մեր մխիթարիչը ծծուած էր անզուսպ ետամոլութեան, ինքնայապացուցութեան շնչով։ Ջրի պէս գնում էր թէ ծառայողներից և թէ խանութպաններից աշխատանքը։ Մինչև անգամ խանութպան ընկերներից մէկը հօր փոխարէն հաստատուած խանութին էլ «կիրաւ»։

Ո՞ր տասիճան մշակած կեղծելու ընդունակութեան էինք հասած։ Բառական էր գլուխայինք որևիցէ անհատից, սպասելիք կարկի է ունենալ։ Օդալ, կորտնալ բանի տեղից, չօյել, չողորքել։ Աշխատել հաճոյախօսութիւններ անել։ Իսկ թէ մէկը կարէր մեր ճանապարհը՝ չանալ և աջողեցնել նրան թափարդ գլորել։

Եթէ երեքով միատեղ լինէինք և մէկը հեռանար, մնացած երկուսս խօսքն և նե՛թ կսկսէինք նրա հացբէն չպրտել բազմերանգ մտացածին բաներ. կը թխուէր խօսքն մի պոչաւոր առա, զրպարտութիւն։ Մոռանալով ինքներս նրան նման լինելը, կրակսէինք դրուատել, դատել, զատափետել, պախարակել նրան, զարմանալով՝ թէ ինչպէս տակաւին աշխարհը տանում է նրա գոյութիւնը։ Բամբասանքի խօսքի ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ։ Լաւ պատրաստուած ու արտասանուած բարոյները ամրացնում են ժողովրդի հաւատքը պէսպէս եկեղեցին, լուսաւորում են նրա միտքը, սանձահարում ու մեղմացնում նրա բրտացած զգացումները և բարձրացնում նրա աչքում ինչպէս եկեղեցու նշանակութիւնը նմանապէս և նրա պաշտօնեայի ազդեցութիւնն ու յարգը։

Սակայն, չպէտք է սխալուել։ Քարոզի, կենդանի խօսքի ազդեցութիւնն ու նշանակութիւնը գօրաւոր ու հրամանքիչ են այն դէպքերում միայն, երբ նրանք անկեղծ են, բղխում են խորին համոզմունքից և համապատասխանում են այդ յորդորները կարդացող հոգևոր պաշտօնեայի անհատական կեանքին, նրա նիստ-ուկացին վարք ու բարքին։ Ուրիշ խօսքերով ասած, երբ եկեղեցու պաշտօնեան իւր քարոզած աւետարանական ճշմարտութիւնները, չգոլանալու, սուտ չխօսելու, անշահասիրութեան, ընկերասիրութեան պատգամների ճշմարտութիւնն ու օրտակարութիւնը ցոյց է տալիս իւր անձնական օրինակով, իւր կեանքով։ Իսկ հակառակ պարագայում, այդ պերճ ու յատուկ չհշտեղով արտասանուած խօսքերը ոչ միայն մնում են անարձագանք ու ապարդիւն, այլ առաջ են բերում

---

*) Տես «Նոր-Դար» №120

ՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԵԼ

—

Ծանր են հոգևոր պաշտօնեաների վրայ դրուած բարոյական պարտականութիւնները, և պատասխանատուութիւնը մեծ՝ հանդէպ իրենց կատարած ուխտի, հովուած ժողովրդի և ծառայած եկեղեցու։ Եւ հէնց այդ պատճառով էլ այդ ծանր բեռն ու պատասխանատու կոչումը ընդունելու կամ չընդունելու ազատութիւնը ամբողջովին թողնուած է անհատի կամքին։ Հետևաբար, հոգևոր ասպարէզը ոտք կոխելու ցանկութիւն ունեցող իւրաքանչիւր անհատ ամեն բանից առաջ ինքն իւր մէջ պէտք է կեպրոնանայ, հաշիւ տայ իւր անցանելիք ճանապարհի բոլոր դժուարութիւնների մասին, ի կշիռ դնի իւր ոյժերը պաշտօնի պահանջների դէմ, և հոգևոր կոչումն ընդունելու որոշումը տայ միայն այն դէպքում, երբ իւր անձնաւորութիւնը կատարեալ համապատասխան է պահում հոգևոր պաշտօնի տրամադրած պատուէրներին։—Հոգևոր կոչման չնչմքը չպէտք է կոխան այն անձերը, որոնք այսպէս թէ այնպէս իրենց անպատրաստ ու անհամապատասխան են դանում առաջադրուած պաշտօնի համար։

Եթէ խնդրի այս տեսական կողմը ճշտութեամբ պահպանուի թէ հոգևոր կոչման պիմող անհատների և թէ նրանց պաշտօնի հրաւիրող հոգևոր իշխանութեան կողմից, մենք աներկբայ ենք, թէ մեր ներկայ հոգևորականութեան մի բաւական տուաւար մասը դուրս պէտք է մնայած լինէին եկեղեցական պաշտօնէութեան շրջանակից, որով և երբէք էլ տեղի չէին ունենայ այն մի շարք անպատեհութիւններ և գայթակղեցուցիչ դէպքերը, որոնց աչ ու ձախ պատահում ենք մեր եկեղեցական պաշտօնէութեան մէջ։ Եւ որովհետև այդ անհրաժեշտ քննութիւնն ու ընտրութիւնը չի կատարւում, հետևաբար երբէք էլ պարմանալի չէ, որ հոգևոր ասպարէզի վրայ մենք հանդիպենք եկեղեցու այնպիսի պաշտօնեաների, որոնք իրենց ստանձնած կոչման վրայ նայում են զուտ շահագիտական տեսակէտից. այսքանն արդէն բաւական է, իսկ մնացածը բնական հետեանք է այդ հիմնական անհեթեթ հայեացքի։

Ընդօղակի կերպով այս նկատողութիւնը անելուց յետոյ պատանք տողերիս նպատակը կազմող բուն խնդրին։

Հոգևորականութիւնն իւր դիրքն ու ազդեցութիւնը պահանջելու համար ժողովրդի վրայ, իւր ձեռքի տակ ունի շատ տեսակ միջոցներ, որոնց մէջ քարոզն ու անձնական օրինակը ամենից գործ են կատարում, երբ նրանք պահպանում են պատշաճաւոր բարձրութեան վրայ։

Եկեղեցու բեմը ամեն րոպէ պատրաստ է նրա պաշտօնեայի առաջ ժողովրդին հասկացնելու ինչպէս նրա դասանած կրօնի էութիւնը, վարդապետական պարզաբանութեան կարօտ խնդիրները բացատրելու, մարդուն կազուցանելու, նմանապէս և նրա դէմի հակակեցին, ազգը, եկեղեցու պաշտօնեաներն ունեցած պարտաւորութիւնները յիշեցնելու և հասկացնելու համար։ Մեծ է եկեղեցու բեմի բարձրութիւնից արտասանած կրկիչ ու հրամանքիչ ամեն մի հրաժեշտ կարիքը մնում էր անկատար, մինչդեռ նրան հասնելու բոլոր միջոցները ձեռքի տակ կային։ Այդ թողնենք։ Չէ որ նրանց բարի անունը, պատիւը, համբաւը անպատուում, կեղտոտում գցում էինք։ Չէ որ նրանք հառաչում էին, տենչում, անընդում՝ մեզ կատարեալ, չնորհուն, մարդավարի տեսնել։ Չէ որ օրդինների բարեհաւատութիւնը, նրանց շուքը, վարք ու բարքի ողջախոհութիւնը ծնողների պարծանքն են։

Մի կոպէկ մեղանից չէր հասնում տուն. մի աջակցութիւն չկար մեր ընտանիքին։ Մեր մխիթարիչը ծծուած էր անզուսպ ետամոլութեան, ինքնայապացուցութեան շնչով։ Ջրի պէս գնում էր թէ ծառայողներից և թէ խանութպաններից աշխատանքը։ Մինչև անգամ խանութպան ընկերներից մէկը հօր փոխարէն հաստատուած խանութին էլ «կիրաւ»։

Ո՞ր տասիճան մշակած կեղծելու ընդունակութեան էինք հասած։ Բառական էր գլուխայինք որևիցէ անհատից, սպասելիք կարկի է ունենալ։ Օդալ, կորտնալ բանի տեղից, չօյել, չողորքել։ Աշխատել հաճոյախօսութիւններ անել։ Իսկ թէ մէկը կարէր մեր ճանապարհը՝ չանալ և աջողեցնել նրան թափարդ գլորել։

Եթէ երեքով միատեղ լինէինք և մէկը հեռանար, մնացած երկուսս խօսքն և նե՛թ կսկսէինք նրա հացբէն չպրտել բազմերանգ մտացածին բաներ. կը թխուէր խօսքն մի պոչաւոր առա, զրպարտութիւն։ Մոռանալով ինքներս նրան նման լինելը, կրակսէինք դրուատել, դատել, զատափետել, պախարակել նրան, զարմանալով՝ թէ ինչպէս տակաւին աշխարհը տանում է նրա գոյութիւնը։ Բամբասանքի խօսքի ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ։ Լաւ պատրաստուած ու արտասանուած բարոյները ամրացնում են ժողովրդի հաւատքը պէսպէս եկեղեցին, լուսաւորում են նրա միտքը, սանձահարում ու մեղմացնում նրա բրտացած զգացումները և բարձրացնում նրա աչքում ինչպէս եկեղեցու նշանակութիւնը նմանապէս և նրա պաշտօնեայի ազդեցութիւնն ու յարգը։

Սակայն, չպէտք է սխալուել։ Քարոզի, կենդանի խօսքի ազդեցութիւնն ու նշանակութիւնը գօրաւոր ու հրամանքիչ են այն դէպքերում միայն, երբ նրանք անկեղծ են, բղխում են խորին համոզմունքից և համապատասխանում են այդ յորդորները կարդացող հոգևոր պաշտօնեայի անհատական կեանքին, նրա նիստ-ուկացին վարք ու բարքին։ Ուրիշ խօսքերով ասած, երբ եկեղեցու պաշտօնեան իւր քարոզած աւետարանական ճշմարտութիւնները, չգոլանալու, սուտ չխօսելու, անշահասիրութեան, ընկերասիրութեան պատգամների ճշմարտութիւնն ու օրտակարութիւնը ցոյց է տալիս իւր անձնական օրինակով, իւր կեանքով։ Իսկ հակառակ պարագայում, այդ պերճ ու յատուկ չհշտեղով արտասանուած խօսքերը ոչ միայն մնում են անարձագանք ու ապարդիւն, այլ առաջ են բերում

սուր կողմն էլ այն կը լինէր, որ նա գաւաճանել է ընկերութեանը, կողմնակի մարդկանց մօտ վատ է խօսել... Սրանից յետոյ, սակաւ չէր պատահում, մէկս կը հաղորդէր տեղը առած-խօսածը, տեղիք տալով անվերջ վէճերի, բացատրութիւնների։

Ցիշելի է ինձ տրամաւթի մի օր, որի հերոսը ես եղայ։ Այդ օրը ամբողջ «սոսկայ խումբը» «գոռ» էր ուտում, հասարակ խօսքով քէֆ էր անում։ Նախընթաց օրը ինձ հաղորդեցին, թէ մերոնցից մէկը, Ս—նցը, խօսել է իմ մասին, պատմելին մանրամասնօրէն։—Նա քննադատել էր ինձ ոչ բարեկամների, այլ ուղղակի մեր թըղնամիների մօտ։ Խելքին ինչ քամի էր փչել։ Չդիտեմ ուրիշն ինչ կանէը, բայց ես, իբրև խմբի նախագահ, վճռեցի պատժել յանդուգնին։ Աւելթը ներկայացաւ այդ օր։ Երբ բոլորիս գլուխները բաւականաչափ տաքացել էին, ես յարձակուեցի Ս-նցի վրայ, սկսեցի հայհոյել և սպառնանալ, մի քանի հատ էլ հարուած հասցրի։ Հակառակորդս, զայրացած, վերցրեց շիշը և գլխովս տուեց։ Արիւնը ցայտեց գագաթիցս, ներկելով երեսս, հագուստս։ Ի ծայր կատաղած, գլուխս կորցրած, հանեցի տարճանակս (բոլորիս մօտ կար) և ուզեր չորս անգամ պարպեցի։ Բարեբաղդաբար ընդակներից ոչ մէկը տեղ չհասաւ։ Թափուեցին վրաս խլելու զէնքը։ Ձեռքս տարայ գլուխս և հանելով փոքրիկ, սպիտակագոյն դանակս, նորից փորձեցի յարձակուել Ս—նցի վրայ։ Նա էլ չէր նահանջում։ Մինչև ինձ զինաթափ անելը զտակաս մի քանիսի ձեռքերը կարել էր, իսկ Ս—նցի ուսը ծակել։

Ի հարկէ անցքը լուսաբեան տրուեց և հետեւալ օրն քէֆն իմ հաշուին էր,

Ներկայս բերելը ցավոտագույն տպավորություն է գործում ինձ վրա։ Ես ինքս ինձ հարց եմ տալիս, թե ինչ է պատճառը, որ ես ամեն անգամ, երբ ուզում եմ գրել ինչ-որ բան, ինչպես որ հիմա, ստիպված եմ լինում ընդհատել իմ գրելը, որովհետև ինձ թվում է, թե ինչ-որ մեկը ներս է մտնում սենյակս և ինձ հետ խոսում

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՆԱՄԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻՑ

Պետերբուրգ, 30 յունվարի

Ռ. Լեբեդեցկի

Իսկ ես ուրախ եմ, որ ինձ հաջողվեց ծանոթանալ Ռ. Լեբեդեցկու հետ։

ղեկավարությունը։ Ուրիշ կողմից, ինչպես հայտնի է, որ պատերազմի ժամանակ ռուսական զորքերի հրամանատարությունը ստիպված է լինում ամեն կերպ ձգտել, որ թշնամին չիմանա նրա ուժերի ճշգրիտ թիվը, որպեսզի նա չկարողանա ճիշտ հաշվել իր ուժերի հետ։ Ուստի և ռուսական զորքերի հրամանատարությունը ամեն կերպ ձգտում է